

Dolžnosti do otrok

Otroci so najbolj ranljiva splošna populacija ljudi na planetu. So zelo izpostavljeni revščini, obolenju in smrti zaradi bolezni ter nasilja. Vsakih šest sekund en otrok umre iz zdravstvenih razlogov (predvsem zaradi malarije in HIV-a/AIDS-a). Tretjina vseh otrok na svetu je podhranjena (med najmlajšimi se to izraža skozi nezadostno telesno maso, upočasnitev rasti in hiranje (Child Fund, 2009)¹. Četudi je veliko otrok po celem svetu vpisanih v program neke vrste osnovnošolskega izobraževanja, je prisotnost pri pouku pogosto bistveno nižja, medtem ko je prisotnost pri pouku v srednješolski izobrazbi približno 25 odstotna ali nižja. Otroke tudi zelo ogroža nasilje med otroškim delom, vkopane mine, vojne, trgovina z ljudmi za spolne namene in druge oblike izrabljanja (zanesljivih podatkov ni na voljo, a so anekdotski podatki strah vzbujajoči).

Predmet pričujočega prispevka bosta vprašanji, kaj dolgujemo otrokom, ter kako iz filozofskega zornega kota lahko opravičimo naše stališče.

Najprej je treba opredeliti izraz »otroci«. Nanaša se na vse osebe, ki še niso dosegle določene starosti, ki je družbeno sprejemljiva za osamosvojitve od družine. Omenjena doba osamosvojitve se bo spreminjala od družbe do družbe. V nekaterih družbah je to lahko 13 let, v drugih pa je to lahko v mlajši ali starejši dobi (DeLoache & Gottlieb). Pogosto se navaja več podatkov. V Združenih državah Amerike nekatere religije uradno kot odraslo štejejo osebo, staro približno 12 ali 13 let, pravica do vozniškega izpita je prestavljena na 16 let, volilna pravica ter vojaška obveznost v 18. leto, pitje alkohola se dovoljuje od 21. leta naprej, vozilo pa lahko oseba najame od 25. leta. Seveda je treba upoštevati tudi manj relativne biološke vidike, kot je kognitivni

¹ Te tri kategorije opisujejo tri stanja, povzročena s podhranjenostjo. Nezadostna telesna masa: delež mlajših od pet let upada pod prag minus 2 standardnega odklona (zmerno in resno) in minus 3 standardnega odklona (resno) z ravni povprečne telesne mase za življenjsko dobo vzorčnega prebivalstva; Upočasnitev rasti: delež mlajših od pet let upada pod prag minus 2 standardnega odklona (zmerno in resno) in minus 3 standardnega odklona (resno) z ravni povprečne višine za življenjsko dobo vzorčnega prebivalstva; Hiranje: delež mlajših od pet let upada pod prag minus 2 standardnega odklona (zmerno in resno) in minus 3 standardnega odklona (resno) z ravni povprečnega razmerja med telesno maso in višino vzorčnega prebivalstva; (opredelitve prevzete iz Child Fund — www.childfund.org/ zadnjič obiskano 12. 01. 09).

razvoj, ki vzpostavlja najnižje ravni racionalnosti med desetim in dvanajstim letom (Shaffer in Kipp, 3. del). Za potrebe tega prispevka bomo upoštevali Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah, po kateri so polnoletne osebe tiste, ki imajo 18 let (1. del, 1. člen).

Pozitivne in negativne pravice in dolžnosti

»Dolžnosti« so lahko: (a) pozitivne in (b) negativne. Pozitivne dolžnosti naj bi bile tiste moralne ali pravne obveznosti, ki so soodvisni odziv na legitimno uveljavljene pravice. V tem primeru smo dolžni ukrepati in se odzvati na legitimno uveljavljene pravice. Negativne dolžnosti so prepoved škodovanja drugim ali nadomestilo za povzročeno škodo (s strani posameznika). Hipokratova prisega v medicini nalaga zdravnikom, da naj ne povzročajo škode. To je prva vrsta primera negativne dolžnosti. Druga vrsta so zakoni o varstvu okolja, ki od podjetij, katera onesnažujejo okolje, zahtevajo kritje stroškov odstranjevanja posledic onesnaženj. V teh primerih smo se dolžni vzdržati od določenega delovanja, ki bo neposredno ali posredno škodovalo drugemu posamezniku, ali mu nadomestiti škodo, povzročeno z našo predhodno dejavnostjo.

S temi opredelitvami se lahko posvetimo splošni utemeljitvi pozitivnih in negativnih človekovih pravic in dolžnosti. Najprej omenjamo pravice, ker so pravice in dolžnosti soodvisne in ker imajo pravice samoumevno prednost pred dolžnostmi (npr. pozitivne dolžnosti imamo *zaradi* postopka legitimacije uveljavljanja pozitivnih pravic). Kasneje bomo raziskali, katere različice se lahko nanašajo na otroke.

Najpomembnejša kategorija človekovih pravic zajema to, kar običajno razumemo kot »osnovne pravice«. Osnovne pravice so kategorija znotraj človekovih pravic, ki zahteva najbolj nujno uveljavljanje (Shue). Spisek osnovnih pravic lahko vključuje hrano, vodo, zdravo okolje, oblačila, nedotakljivost telesa, osnovno zdravstveno nego, izobrazbo, pravico do svobode in neodvisnosti ter priložnost, da vsakdo živi svoje življenje, tako kot si želi. Gre za precej dolg spisek. Katere od naštetih pravic so bolj »osnovne«? Katere imajo prednost pred drugimi? Da bi odgovorili na to vprašanje, moramo najprej preučiti opredelitev uveljavljanja pravic in za tem njegovo legitimacijo.

Kaj je uveljavljanje pravic?

Uveljavljanje pravic je legitimno uveljavljanje, ki ga ima lahko posameznik do drugega posameznika ali skupnosti. Glede na to, da je uveljavljanje pravic vedno v odnosu do druge stranke, je pomembno razlikovati dve različni pojmovanji tega, kdo ima lahko soodvisne dolžnosti, ki ustrezajo legitimnemu uveljavljanju osnovnih pravic. Na eni strani so tisti, ki podpirajo nacionalni vidik (kot John Rawls). V tem primeru je uveljavljanje v odnosu do sodržavljanov. Na drugi pa so tisti, ki podpirajo kozmopolitski vidik (tako kot Thomas Pogge). V tem primeru je uveljavljanje do vseh na planetu, ki so v položaju, da uveljavljanje zadovoljijo (»nujnost« pomeni »zmožnost«).

Kako se uveljavljanje pravic upravičuje?

Ločimo tri poglobitve utemeljitve človekovih pravic: pravna, na podlagi interesa in na podlagi delovanja. V tem zaporedju jih bomo tudi obravnavali. Prvič, obstajajo pravne utemeljitve človekovih

pravic. Ta pristop je odvisen bodisi od kontraktualizma (prek nekaterih mednarodnih teles, kot so Združeni narodi) bodisi od intuicionizma. Znotraj teh paradigem govorimo o dokumentih, ki so jih sprejeli določeni predstavniki, bodisi na podlagi vzajemnega interesa ali na podlagi intuicije, da gre za upravičeno uveljavljanje. Dva ključna primera kontraktualne podlage sta (a) Univerzalna deklaracija človekovih pravic (sprejeta s strani predstavnikov držav članic) in (b) Listina Pravic Združenih držav Amerike (sprejeta s strani predstavnikov prvega kongresa Združenih držav Amerike). Delni odgovor na naše prvotno vprašanje je, da se je spisec človekovih pravic s splošnim soglasjem postopoma skrčil na osnovne pravice (Singer).

Slaba plat tega pristopa je, da omenjeni pravni predpisi v določeni meri zahtevajo neko specifičnost, kar pomeni določeno stopnjo interpretacije. Na mednarodni ravni se lahko prepričljivost pravnega pristopa zamaje, saj različne države, ki so podpisale posamezne sporazume (kontraktarianizem), pogosto predstavljajo različna volilna telesa v določenem zgodovinskem trenutku. Časovno obdobje fizičnih podpisnikov je kratko. Ko oblast prevzame nov vodja države, se lahko zgodi, da ne čuti osebne zavezanosti dejanjem njegovega ali njenega predhodnika. Ker ne obstaja Svetovna Vlada z izvršilno ali pravosodno močjo uveljavitve, so podpisnice mednarodnih pogodb dejansko podvržene sistemu časti. V praksi to pogosto pomeni, da šibke morajo države ravnati po pravilih, medtem ko bogate in močne države lahko ravnajo po svoji volji. Ko ni nobene avtoritete, ki bi uveljavljala pogodbe (vključno z zavezujočimi kaznimi), je edini razlog, zaradi katerega katerakoli država ravna po pravilih, spreminjajoči se lastni interes. Ta realnost omogoča precejšnje pravne luknje.

Drug pristop k človekovim pravicam išče moralno utemeljitev na podlagi interesa. Kakor pravi Jonathan Man: »Implicitno vprašanje sodobnega gibanja za človekove pravice je: kakšno vlogo in odgovornost ima družba (in še posebej vlada) v prizadevanju za individualno in kolektivno blagostanje?« (Mann 1996, 166) Če se človekove pravice v osnovi nanašajo na blagostanje, potem, tako Raz, »ima oseba X pravico samo takrat in izključno takrat, če ima oseba X lahko pravico in, če je v drugih stvareh enakopravna, je pogoj za blagostanje osebe X (njegov interes) zadosten razlog zavezovanja druge osebe (drugih oseb).« (Raz 1986, 166) Ključno vprašanje je, kako lahko sploh ocenimo blagostanje osebe X. Če se vrnemo na naše izvorno vprašanje, bi se spisec omenjenih pravic skrčil na pogoje za blagostanje posameznika. Podobno kot pri Senovem pristopu zmožnosti, se tukaj osredinjamo na neko končno stanje. Karkoli je nujno za blagostanje (v določeni najmanjši sprejeti meri) znotraj družbe, je podlaga legitimnega uveljavljanja pravic.

Zagovorniki tega pristopa trdijo, da interesno utemeljevanje človekovih pravic na blagostanju v primerjavi s pravnim pristopom podaja bolj teoretsko podlago, tako da se bolj zapleteni primeri namesto z dlakocepskimi pravnimi odločitvami rešujejo s pomočjo teoretskih načel. Po drugi strani pa so njegovi kritiki prepričani, da je blagostanje premalo pomembno, da bi lahko bilo učinkovito in da je blagostanje posameznikova odgovornost.

S tem smo prišli do tretje utemeljitve človekovih pravic, do argumentov, ki slonijo na delovanju. Tisti, ki se strinjajo s predhodno omenjenim ugovorom proti utemeljevanju na blagostanju (vključno z avtorjem tega članka), trdijo, da je najboljši kriterij za oblikovanje politik določitev specifičnih dobrin² (najbolj bistvene za delovanje so osnovane na bioloških potrebah: hrana, voda, oblačila, zdravo okolje, zaščita pred nedopustno poškodbo telesa, vključno z osnovno zdravstveno nego)³. Ko se enkrat te dobrine določijo, lahko tudi podamo odgovor na izvorno vprašanje, kaj zajemajo osnovne pravice. So uveljavljanje pravic do teh temeljnih dobrin, nujnih za človekovo delovanje. Prepričljivost človekovega delovanja kot podlage človekovih pravic sloni na pogojih, ki so nujni, da bi ljudje lahko nastopili z določeno namensko dejavnostjo. V tem

² Moje videnje hierarhije dobrin, nujnih za namensko delovanje, je naslednje:

RAZPREDELNICA SO-ODNOSNOSTI (DOBRIN GLEDE NA MOŽNOST DELOVANJA)

OSNOVNE DOBRINE

Prva raven: *Poudarjena so-odnosnost* (vse, kar je absolutno nujno za človekovo delovanje): hrana, voda, oblačila, zdravo okolje, zavetje, zaščita od nedopustne poškodbe telesa, vključno z osnovno zdravstveno nego).

Druga raven: *Precejšnja so-odnosnost* (ki je nujna za učinkovito osnovno človekovo delovanje znotraj katere koli družbe):

- Pismenost in poznavanje jezika države bivanja.
- Osnovne matematične veščine.
- Druge temeljne veščine, nujne za učinkovito prispevanje in delovanje v določeni državi, npr. v Združenih državah Amerike je potrebna tudi določena stopnja računalniške pismenosti.
- Seznanjenost s kulturo in zgodovino države, v kateri posameznik živi.
- Zagotovilo, da tisti, s katerimi posameznik komunicira, ne nastopa neiskreno in zahrbtno z namenom uresničevanja lastnih interesov.
- Zagotovilo, da bodo tisti, ki komunicirajo s posameznikom, priznali njegovo dostojanstvo (kot je razloženo v zgornjih vrsticah) in ga ne bodo samo izkoriščali kot sredstvo za doseg lastnih ciljev.
- Osnovne človekove pravice, navedne v Listini Pravic ZDA in Univerzalni deklaraciji človekovih pravic Organizacije Združenih narodov.

SEKUNDARNE DOBRINE

Prva raven: *Izboljšanje kakovosti življenja*, srednja ali visoka srednja so-odnosnost:

- Osnovno družbeno spoštovanje.
- Enake priložnosti tekmovanja za intelektualne dobrine družbe.
- Zmožnost sledenja življenjskega načrta skladno z imperativom osebnih svetovnih nazorov.
- Zmožnost enakopravnega sodelovanja v imperativu svetovnih nazorov ožje skupnosti.

Druga raven: *Uporabno*, srednja ali srednje nizka so-odnosnost:

- Zmožnost posameznika, da razpolaga z nepremičnim in premičnim lastništvom po lastni želji.
- Zmožnost posameznika, da služi in izrablja sadove lastnega dela, ne glede na izhodišče.
- Zmožnost prizadevanja za dobrine, ki jih ima večina državljanov, npr. v ZDA so to telefon, televizijski sprejemnik in avtomobil.

Tretja raven: *Razkošje*, nizka so-odnosnost:

- Zmožnost prizadevanja za dobrine, ki dajejo občutek ugodja, čeprav nimajo veliko skupnega z delovanjem in pričakovanji večine prebivalstva v določeni državi, npr. v ZDA bi sem sodilo počitnikovanje v Evropi.
- Zmožnost posameznika, da usmerja lastno voljo za doseganje nesorazmernega deleža družbenih virov za lastno uporabo.

pristopu je želja po namenskem delovanju skoraj izenačena z naravo človeškega bitja. Soodvisna dolžnost drugih znotraj tega pristopa je zagotoviti vsakemu tisto, kar potrebuje, da bi lahko bil posameznik minimalno učinkovit. Vse drugo je odvisno od samega posameznika.

Zagotovo obstajajo določena sovpadanja med stališčem, ki sloni na interesu in obrazložitvijo, ki ima za izhodišče delovanje. Tako ena kot druga obrazložitev pristopata k istemu problemu z drugačnim temeljnim ciljem. Obrazložitev, ki sloni na interesu, je bolj naravnana na dokončno blagostanje in poskuša odkriti, kaj je potrebno, da bi se le-to doseglo. Obrazložitev, ki sloni na delovanju, pa je naravnana na dokončno namensko delovanje in poskuša odkriti, kaj je potrebno, da bi nastopilo prostovoljno, namensko delovanje. Obe teoriji opisujeta začetno raven, ki naj bi bila utemeljena podlaga osnovnih pravic, vsaka iz svojega zornega kota: pravnega, interesnega, ali na podlagi delovanja.

1. Vsi ljudje po značaju želijo biti dobri – temeljna domneva
2. Da bi bil dober, posameznik mora biti zmožen delovati – dejstvo
3. Vsi ljudje po značaju želijo delovati – 1, 2
4. Ljudje vrednotijo tisto, kar je za njih naravno – trditev
5. Tisto, kar vrednotijo, ljudje želijo zaščititi – trditev
6. Vsi ljudje želijo zaščititi lastno zmožnost delovanja – 3-5
7. Temeljne medosebne »dolžnosti« se izražajo prek sistemov najvišje vrednosti: moralnost, estetika in religija – trditev
8. Vsi ljudje se morajo strinjati, kljub temu, da je v nasprotju z logiko, da kar je naravno in zaželeno za vsakega od njih, je naravno in zaželeno za vse njih kot skupnost in kot posameznike – trditev
9. Vsakdo si mora prizadevati, da ohrani svojo zmožnost delovanja znotraj moralnih, estetskih in religijskih okvirjev – 6, 7
10. Kljub temu, da je v nasprotju z logiko, mora sprejeti, da si bodo vsa druga ljudska bitja prizadevala za osebno ohranjanje lastne zmožnosti delovanja znotraj moralnih, estetskih in religijskih okvirjev – 8, 9
11. Kljub temu, da je v nasprotju z logiko, ljudje morajo sprejeti, da je nedosledno zatrevati značilno preferenco, glede na porazdelitev splošno utemeljenih osnovnih dobrin delovanja – dejstvo
12. Splošno utemeljene dobrine, do katerih se zahteva pravica, se enakomerno razporejajo med vse posameznike in vsakdo ima svoj delež odgovornosti v zaščiti le-teh – 10, 11
13. Pravice in obveznosti so soodvisne – trditev
14. Vsakdo ima vsaj moralno pravico do osnovnih dobrin za delovanje in drugi člani družbe so mu/ji te dobrine dolžni zagotoviti – 12, 13

⁴ Boylan, 2004: 181–187.

Pozitivne in negativne dolžnosti

Poznamo dve vrsti dolžnosti: pozitivne in negativne. Uveljavljanje pravic zahteva pozitivne dolžnosti. V tem primeru je posameznik dolžan ukrepati v imenu drugega posameznika, ker je ta druga oseba legitimno upravičena do uveljavljanja pravic v odnosu do njega/nje. Poglejmo en konkreten primer. Če strukturo uveljavljanja pravic razumemo kot »X ima pravico na Y v odnosu do Z na podlagi M« (kjer je X oseba, Y dobrina človeškega delovanja, Z je oseba ali skupnost in M moralna institucija), se takšno uveljavljanje pravice lahko opredeli kot dolžnost: »Z je dolžan osebi X zagotoviti Y na podlagi M«. Če Y »ima volilno pravico v Združenih državah Amerike, tako kot vsi prijavljeni državljani«, potem si lahko predstavljamo, kaj se je leta 1964 zgodilo Mayi Jones (afroameriška državljanka Združenih držav), ko ji je bil zavržen dostop do volišča zaradi volilnega davka ali preizkusa pismenosti, ki je bil pretiran in ki se ga ni zahtevalo od posameznikov evropskega porekla. Mayi je bila zavržena volilna pravica. To pomeni, da je njeno pravno upravičeno uveljavljanje pravic bilo zavrženo. To je potemtakem zavezalo vse ljudi Združenih držav Amerike, da ji omogočijo voliti. Zakon o volilnih pravicah iz leta 1965 je bil javni odziv na to dolžnost. To je primer pozitivne Mayine pravice, ki ji je naknadno priznana zaradi soodvisne dolžnosti.

V nadaljevanju podajamo primer negativne dolžnosti. Najprej, »X ima dolžnost vzdržati se od škodovanja Z z delovanjem A na podlagi M (upravičujoča moralna institucija).« Na drugi stopnji, »X je dolžan zagotoviti Y (nadomestno dobrino sorazmerno z izgubo, povzročeno med delovanjem A) skupnosti ali posamezniku Z na podlagi M (princip povračilne pravičnosti).⁴ Po takšnem kriteriju sleherni posameznik/posameznica (X) mora nadomestiti škodo, ki jo povzroči drugim. To se zdi dokaj jasno, a kaj pomeni škoda?

Pravo Združenih držav Amerike ločuje med škodo (*harm*) in nevšečnostjo (*nuisance*). Prvi pojem je pravna (moralna) kategorija, medtem ko slednji ni. Na primer, če si nekdo na avtobusu vrta po nosu, je to lahko nevšečnost, a ne bi bila pravno upravičena škoda. Če pa bi ta oseba s kavo

⁴ Aristotel, prvi biolog sistematik v zahodni civilizaciji, je uporabljal izraz *epi to polu* (večinoma) za opisovanje področja tistega, kar je treba dokazati. Danes ta pristop lahko opazujemo statistično, če dokažemo, da je množica med 0,5% in 0,05% nična (standardi, ki se uporabljajo v farmacevtskih raziskavah). Ni nam treba iti v skrajnost z navajanjem takšnega kontraprimer, kot je lahko v fiziki (ki stremlje do 100 %).

po belem krilu polila sopotnico, bi to lahko predstavljalo škodo in zahtevalo določeno nadomestilo (kot je strošek čiščenja krila).

Negativne dolžnosti sodijo v sistem povračilne pravičnosti, saj se nanašajo na *vračanje*. Ker pa obstaja meja tolerance (tako imenovana nevšečnost), puščajo prostor za veliko nejasnosti. Na primer, neko mednarodno podjetje deluje v okviru zakonov neke države, v kateri zgradi kemično tovarno in pride do kemičnega razlitja, ki sicer nikogar ne ubije, a vpliva na pitno vodo otrok na širšem območju. V tem hipotetičnem primeru lahko

postavimo domnevamo, da bodo otroci razvili različne duševne motnje. Otroci ne morejo stopiti na področje pravnega modela, ki bi lahko narekoval povračilo, saj niso zmožni spregovoriti o svojih tegobah. Zato hirajo v takšnem stanju (pogosto nevede).

Prav tako ni povsem jasno, kaj pomeni »škoda«. Administracija Georgea W. Busha je uporabljala vrsto »izboljšanih« tehnik zaslišanja zapornikov (od katerih so nekateri bili celo mladoletni (Meyer)). Standard, ki ga je Busheva administracija uporabljala za opredelitev *škode*, je lahko bil vojaški pravilnik ali Ženevska konvencija (Mayer). *Harm* je v času Busheve oblasti pomenil izgubo telesne funkcije ali smrt (Yoo). To je bila precej skrajna ločnica (Weisberg, Brecher).

Enako skrajni standardi se pogosto uporabljajo tudi takrat, ko gre za otroke: dokler lahko delujejo se zdi, da je z njimi vse v redu (iz zornega kota družbe). Pa vendar ni vedno tako. Ker morajo otroci zmeraj ubirati najbolj trnaste poti in ker so razvojno zelo pozitivni, je včasih zelo težavno ugotoviti, da trpijo. Takšen je primer spolne zlorabe otrok s strani nekoliko župnikov v več župnijah Rimokatoliške cerkve. Otroci, ki so bili žrtve zlorabe, običajno le-te niso prijavili. Čakali so in trpeli – včasih celo dvajset ali trideset let. In sicer zato, ker otroci niso programirani, da bi se sami zagovarjali ali dvomili v avtoriteto odraslih. Otroci bodo prenašali zlorabo s strani staršev ali oseb z avtoriteto, ker je to vse, kar znajo. Gre za enostavno strategijo preživetja: vzdržljivost.

Zaradi omenjene vzdržljivosti kot strategije preživetja, negativne dolžnosti niso tako učinkovite kot pozitivne, ko gre za zaščito ranljivih, saj pozitivne dolžnosti vzpostavljajo pogoje za dosego dobrin, preden se zgodi krivica. Osnovni seznam teh dobrin določa razpredelnica soodnosnosti. Negativne dolžnosti opazujejo življenje v vzratnem ogledalu in skušajo nadomestiti že povzročeno škodo. A za otroke (ki se ne znajo postaviti zase) je že prepozno. Ne obstaja učinkovito zdravilo za nezadostno prehrano, primanjkljaj zdravil, oblačil ali zaščite od zlorab. Nesrečne žrtve živijo s posledicami celo življenje.

Avtor tega članka ugotavljam, da mora biti zaradi te dinamike z otroci poudarek predvsem na pozitivnih pravicah in dolžnostih in šele potem na negativnih pravicah (vzdrževanje odškodovanja, kar je težavno oceniti, razen retroaktivno) in povračilni pravičnosti (negativne pravice in dolžnosti). Otroke moramo zaščititi, *preden* so oškodovani.

Modeli, ki podpirajo dolžnosti do otrok

Posamezniki in potencialni posamezniki

Ker je dejavnost opredeljujoča značilnost v uveljavljanju človekovih pravic (pozitivne pravice in dolžnosti) in ker se zdi, da dejavnost narekuje odraslega *homo sapiensa*, ki je znotraj tako imenovanega običajnega obsega,⁵ potem je standardni objekt obravnave odrasli *homo sapi-*

ens. Na Aristotelovem kontinuumu potencialnost => dejanskost odrasle osebe => popolna dejanskost odrasle osebe, otrok sodi na področje potencialnosti. Otroci so potencialno delujoče osebe (Gewirth, 141, cf. Beyleveld, Spence). Njihova potencialna namenskost še ni povsem razvita. Od njih pričakujemo, da se bodo razvili v dejanske namensko delujoče osebe (pri čemer vse drugo ostaja enako). Do takrat potencialno namensko delujoča oseba potrebuje zaščito, da bi se lahko naravno razvijala. Samo dejstvo, da našo sposobnost namenskega delovanja cenimo bolj, kot katerokoli drugo, vzbuja globoko spoštovanje do tega primarnega vidika naše osebnosti (ki ga razumemo kot določujočega za vrsto). Ta dispozicija je temelj našega spoštovanja potencialno delujočih oseb, analogno z nujno dolžnostjo spoštovanja in zaščite legitimnega uveljavljanja pravic dejanskih namensko delujočih odraslih oseb. Omenjena dolžnost zaščite je sorazmerna s stopnjo udejanjanja delujoče osebe. Tako je na primer dolžnost zaščititi dojenčka večja kot dolžnost zaščite sedemnajstletnika, saj je le-ta skoraj udejanjena odrasla oseba (ki se lahko zaščiti sama, *ceteris paribus*), medtem ko dojenček šele mora iti skozi ta proces in je potemtakem bolj ranljiv.

Dolžnosti do otrok se lahko povzamejo na sledeč način: »Otroci so potencialno delujoče osebe in zaradi tega so jih vsi drugi dolžni spoštovati in zaščititi sorazmerno z njihovo dejansko izkazano sposobnostjo namenskega razumskega delovanja. To je splošna dolžnost do vseh delujočih oseb skladno z imperativom svetovnega nazora ožje in razširjene skupnosti.«⁶

Skupnosti in otroci

Vsak otrok se rodi v določenem geografskem kontekstu. To pomeni, da svetovni nazor ožje skupnosti pogosto vpliva na vzgojo otrok, kar je lahko tako dobro kot slabo. Včasih je potrebno malo detektivskega dela, da bi ugotovili, kam svetovni nazor skupnosti postavlja otroke. Temu je pač tako, ker so otroci pogosto formalno nevidni. Na primer, ustava Združenih držav Amerike »otrok« in »družine« ne omenja. Ta dva izraza nista uradno priznana. Načini, na katere skupnosti gledajo na otroke, vpliva na ravnanje z otroki.⁷

Poglejmo nekaj različnih načinov, kako skupnosti dojemajo otroke. Prvi primer je iz puritanske skupnosti Bay Colony v Massachusettsu (17. stoletje). Če bi njih vprašali za mnenje, bi nam odgovorili, da so otroci rojeni v grehu, kar terja togo usmerjanje na poti očiščevanja od hudiča. S tem bi bil ustvarjen okvir, v katerem bi natančna pravila in strogi nadzor postali norma, saj bi v nasprotnem primeru skupnost lahko pričakovala najhujši možen razplet. Skladno s tem pristopom bi lahko neustrezno vzgojeni otroci, ko odrastejo, zastupili in uničili skupnost (DeLoache in Gottlieb, 29–54). Podobno Fulani v Zahodni Afriki enačijo vzgojo otrok z živinorejo. Živino nenehno ogrožajo plenilci, medtem ko otroke ogrožajo diabolne sile. Da bi vas obvarovali pred uničenjem, se otroci vzgajajo po merilih, veljavnih v živinoreji (DeLoache & Gottlieb, 171–198).

⁶ Ti imperativi so: imperativ ožje skupnosti – »Vsak posameznik mora prispevati h skupnemu korpusu znanja, ki podpira ustvarjanje svetovnega nazora ožje skupnosti (ki je sam po sebi popoln, razumljiv in dober), prek katerega družbene ustanove ter njihove posledične politike lahko napredujejo znotraj omejitev bistvenih splošno sprejetih vrednosti (etika, estetika, religija)« in imperativ svetovnega nazora širše skupnosti: »Vsak posameznik se mora izobraževati čim več znotraj svojih zmožnosti o ljudeh v svetu, o njihovem dostopu do osnovnih dobrin za delovanje, njihovih bistvenih, splošno sprejetih kulturnih vrednosti in njihovih vladnih ter institucionalnih strukturah, da bi lahko kot posameznik ter kot del skupnosti sprejel dolžnosti, ki izhajajo iz legitimnega uveljavljanja pravic teh ljudi, ter da bi lahko deloval skladno z možno uresničljivostjo ciljev.« Bolj podrobna razlaga teh imperativov je na voljo v Boylan 2010, pogl. 2.

⁷ Rad bi se zahvalil Lindi Cote-Reilly, razvojni psihologinji, ker me je napotila na DeLoachea in Gottlieba in ker sva se pogovorila o pomenu tega v luči sodobne razvojne psihologije.

V skupnosti Beng v Zahodni Afriki imajo drugačne svetovne nazore. Organizirajo se posebni starševski obredi za privabljanje otrok (ki bivajo v podzemlju) v maternice žensk. Skupnost na podlagi takšnega odnosa verjame, da so otroci tisti, ki sami *izbirajo* starše. Starši, ki imajo močne in zdrave otroke, so pravi srečneži, saj so močni otroci iz podzemlja izbrali prav njih. Zaradi ravnovesja sil so otroci spoštovani in skupnost verjame, da na začetku poznajo vse jezike sveta, tako da je komunikacija z njimi skoraj nenehna (v nasprotju z Ifaluki, ljudstvom s pacifiškega koralnega otoka, ki verjame, da otroci ne razumejo ničesar, zato jih večinoma ignorirajo (DeLoache & Gottlieb, 199–220). Bengi pravijo, da razvoj sčasoma spodkopava te posebne darove. S tem se ustvarja okvir, znotraj katerega se postopoma vpeljujejo pravila, ker se skozi razvoj otroci spuščajo na nižjo raven odraslih (DeLoache in Gottlieb, 55–90). To ustvari svetovni nazor skupnosti, za katero »otroški« pomeni »božanski« – nekaj, k čemur je treba stremeti.

Na Baliu verjamejo, da so dojenčki reinkarnirani predniki in bogovi. Tako se z otroki ravna s spoštljivostjo in pokornostjo, ki se dolguje božanstvu. Vzgoja pomeni vztrajanje na tej svetosti, kolikor je le možno, skozi ravnovesje med nasprotujočimi si silami v družini in skupnosti (tako kot med vročino in mrazom) se lahko doseže in obdrži neko srednje, sveto polje. Na ta način prihaja v ospredje predstava, da lahko primerna vzgoja otrok reši celotno vas in obdrži čistost vseh prebivalcev. Ustvarjanje srečnih in zdravih življenj je v največji meri odvisna od otrok (DeLoache in Gottlieb, 1–28).

Za večino omenjenih skupnosti otroci pomenijo prihodnost. Otroci so v različnih modelih ključni za ta proces. Bodisi skozi izgon hudiča iz njih, obdržanja svetosti v njih, bodisi skozi učenje posebnih veščin (kot »sanjanje«, ki je nujno za obstoj kulture v primeru avstralskih Walpirijev (DeLoache in Gottlieb, 148–170), otroci se obravnavajo kot pomemben del skupnosti (preko različnih modelov). Vsekakor pa je razlika, če otroke vidimo kot inherentno grešne, nevtralne kot živino, ali kot božanske. Vrste pozitivnih dobrin, nujnih za delovanje, ki jih skupnost priskrbi otrokom, so pogosto (opisna) funkcija svetovnega nazora obstoječe skupnosti.

Enostranske pogodbe

Ključna osnova dolžnosti do otrok izhaja iz značaja enostranskih pogodb. Enostranska pogodba je pogodba, v kateri samo ena stran določa pogoje. V primeru tovrstnih pogodb druga stran lahko samo sprejme ali zavrže pogodbeno določila. Tako ima na primer zavarovalna družba pogodbeno polico zavarovanja vozil. Polico lahko preučite, a se o njenem besedilu ne morete pogajati. Pogajanje je možno le glede števila nakupov (ali kupite ali ne).

V omejenih enostranskih pogodbah ena stran določa vse pogoje in prejemnik jih mora nepovratno sprejeti. Predmet tovrstne pogodbe so državljani tistih držav, ki ne dovoljujejo izseljevanja. Posameznik mora nepovratno sprejeti pogoje življenja znotraj skupnosti. Takšna je tudi pogodba, ki mlade ljudi zavezuje k vojaški obveznosti: morajo se uriti in se rekrutirati, sicer se soočijo z zelo resnimi posledicami.

Moralna dolžnost, ki izhaja iz enostranskih pogodb, zavezuje stranko, ki ponuja oz. zahteva takšno pogodbo, k skrbi, ki je širša od prejemnikove. V Združenih državah Amerike je to moralno načelo v svobodnih enostranskih pogodbah del pravnega sistema (Casenotes, pogl. 5). Omejene enostranske pogodbe so zelo slabo raziskane, saj se jih večinoma vzpostavlja v represivnih javnih kontekstih, ki jih ne omejuje stroga vladavina prava (in v tem smislu gre le za nominalne pogodbe). Vendar, če bi isto načelo posledičnih obveznosti, ki se nanaša na svobodne enostranske pogodbe – načelo, da enostranski značaj pogodbe prinaša več odgovornosti izdajatelju pogodbe kot posamezniku, ki

⁸ Ta argument se ne nanaša na tiste ženske, ki niso sprejele odločitev, da bi imele otroke, a se je zgodilo, da so ostale noseče proti svoji volji, ko so bile ugrajbljene, zaradi krvoskrutstva ali v kakršnih koli okoliščinah, v kateri si niso želele nosečnosti.

se s pogodbo sooča –prenesli na omejene enostranske pogodbe, bi se dolžnosti izdajatelja pogodbe morale še dodatno zvišati. Če je ta logika pravilna, smo prišli do še enega razumevanja dolžnosti do otrok: omejene enostranske pogodbe. Nobenega otroka starši ne vprašajo, če želi na ta svet. Ljudje se rojevamo znotraj družin, skupnosti in narodov, in na to ne moremo vplivati. Dejstvo, da nas je moč naših staršev *virgla v sredo stvari*, predstavlja omejeno enostransko pogodbo. Je enostranska, ker starši ustvarijo kontekst našega obstoja in določajo vsa pravila. In omejena, ker otroci (ko gre za mlajše otroke) ne morejo kar odkorakati proč. (Dojenčki ne morejo hoditi ali se odpeljati. Malčki imajo zelo omejen čut za orientacijo v okolju. Mlajši otroci ter otroci v prednajstniškem obdobju večinoma ne morejo samostojno poskrbeti sami zase. V primeru mladoletnih najstnikov značaj »omejenosti«⁸ pogodbe postaja manj izrazit).

Če so otroci prejemniki omejene enostranske pogodbe, imajo starši znotraj omenjene paradigme velike posledične dolžnosti zaščititi in braniti svoje otroke, skladno s svetovnim nazorom ožje skupnosti glede najboljših okoljskih pogojev za otroka. Takšna dolžnost izhaja iz značaja omejene enostranske pogodbe. Standardi svetovnega nazora skupnosti morajo biti usklajeni z razpredelnico so-odnosnosti, ki je univerzalno veljavna (glej opombo 3). Torej, če svetovni nazor neke ožje skupnosti sprejema pohabljanje ženskih spolnih organov, vendar ob tem ni intersubjektivno sprejete možnosti za izboljšanje zmogljivosti delovanja otroka (z zornega kota mednarodnih empiričnih medicinskih standardov), je ta določena družbena dolžnost moralno prepovedana.

V primeru prve ravni osnovnih dobrin, potrebnih za dejavnost, torej hrane, vode, zdravega okolja, zavetja, zaščite pred nedopustnim poškodovanjem telesa (vključno z zdravstveno nego), imajo starši nujno dolžnost, da jih svojim otrokom zagotovijo (vključno z drugimi osnovnimi dobrinami, ki so jih zmožni zagotoviti). Ne gre za dejanje dobrohotne naklonjenosti, temveč za nujnost, ki izhaja iz odločitve, da bosta postala starša.⁸

Nobenega otroka se ne vpraša, če se želi roditi v takšni ali drugačni družini ali okoliščinah. Zato ni odgovoren za prednosti ali pomanjkljivosti posameznega izida. Izdajatelji pogodbe, biološki starši, so po pogodbi (na podlagi značaja enostranskih omejenih pogodb) dolžni svojim otrokom zagotoviti čim več dobrin (vsaj znotraj prve ravni sekundarnih dobrin), potrebnih za človekovo dejavnost (skladno z razpredelnico so-odnosnosti). To je tretja vrsta dolžnosti staršev do otrok. Takšen opis dolžnosti se pogosto imenuje pravica do odprte prihodnosti (Feinberg). V tem smislu se soočamo s konfliktom med pravicami staršev in otrok glede tega, kaj je v otrokovem najboljšem interesu. Ključni pravni primer iz ZDA v tem smislu je bil *Wisconsin v. Yoder* (406 U.S. 205 [1972]). Primer je zadeval starša, pripadnika Amišev, ki svojim otrokom nista dovolila obiskovati pouka po osmem razredu, kar je v nasprotju z zakonom zvezne države Wisconsin (*Wisconsin State Law*), ki določa, da se otroci morajo šolati do šestnajstega leta.

Kenneth Henley se ne strinja, da so tovrstna pravila nujna za ohranitev način življenja Amišev v moderni dobi in pravi: »če je ta trditev resnična, potem takšni tradicionalni načini življenja nimajo pravice preživetja«⁸ (Henley, 262). Feinberg se strinja in dodaja, da je v sodobnem svetu »sleherni šolajoči se mladostnik, ki so ga starši uradno izpisali iz šole, pretrpel pravo invazijo na svojo pravico do zaupanja«⁸ (Feinberg, 86). Drugi avtorji (kot npr. Giroux, 1999 in Malvern, 2000) so prišli do podobnih ugotovitev z uporabo pojmov kot sta »obljuba«⁸ in »nedolžnost«. Vendar *zgolj* zagotavljanje strukturalnih dobrin, potrebnih za vzpostavljanje čim številnejših možnosti, ni ravno najboljši izmed vseh mogočih svetov za otroka. Kot bo razvidno iz naslednjega poglavja, sta *ljubezen* in delovanje v dobro otrok prav tako nujna (Prusak, 2008). Vse te različne izraze lahko

⁹ Kot sem že omenil, opomba, da obveza pomeni zmožnost, se ne bi smela uporabljati kot opravičilo za izogibanje izpolnjevanja dejanskih dolžnosti do drugih (Boylan 2004, 162 et passim).

¹⁰ To *nagnjenje* se ne razlikuje preveč od različice Josepha Raza, ki ljubezen dojema kot *stališče* (Raz 1994, 11), z izjemo tega konteksta, ko nagnjenje pomeni prvi korak v nadaljnjem procesu – korak k simpatiji. Zmožnost nadzorovanja tega nagnjenja je lahko podobna trem korakom k navadam, katere je povzel Matthew Liao (Liao 2006-b, 5-7 in Liao, 2006-a, 426-430). Za razliko od Liaoa se sam osredotočam izključno na prvi korak v procesu, na simpatijo, in zatrjujem, da bodo drugi koraki nastopili za tem.

oblikujemo v koncept omejene enostranske pogodbe. Mnenje avtorja pričujočega prispevka je, da ta moralno-pravni pristop presega pristop pričakovanih pravic, na katerem pravzaprav sloni Feinbergov argument. Čeprav oba pristopa lahko predpostavljata več podobnih izidov, je prednost mojega pristopa v tem, da se ga vedno dojema znotraj konteksta razpredelnice so-odnosnosti ter zmožnosti staršev, da opravijo svojo dolžnost (opomba, da obveznost pomeni zmožnost).⁹ Ko starši ne morejo zagotoviti tistih dobrin, do katerih ima otrok pravico in jo lahko legitimno uveljavlja (osnovne dobrine ter prva raven sekundarnih dobrin), potem morajo nastopiti druge ustanove: lokalna skupnost, država in mednarodna skupnost – v tem zaporedju. Nezmožnost staršev, da izpolnijo dolžnosti, ki izhajajo iz omejenih enostranskih pogodb, zaradi legitimnega pomanjkanja virov, pripelje do neizpolnjene pozitivne dolžnosti. Ko pride do takšnih okoliščin, imajo omenjeni organi dolžnost posredovanja, saj so nenazadnje

otroci sveta legitimno upravičeni vsaj do osnovnih dobrin, potrebnih za človekovo delovanje. Ta pravica je nazadnje *na račun* staršev in posredno na račun lokalne skupnosti, države in mednarodne skupnosti, v tem zaporedju.

Ljubezen in otroci.

V opredeljevanju ljubezni kot dolžnosti je nekaj neobičajnega, saj se ljubezen pogosto uvršča v red čustev. Za čustva se pogosto domneva, da so izven posameznikovega nadzora: »kot preveč prizadevnim služabnikom, ki stečejo, še preden so slišali vsa navodila, ki jih nato napačno izvršijo« (Aristotle, 1149a 25), se »ljubezni iz namere ne da ukazovati« (Kant, 399). Človeku ne moreš naložiti, naj stori nekaj, na kar neposredno nima vpliva. Če je ljubezen čustvo, in če se čustev ne da obvladovati, potem *q.e.d.*: človeku ne moreš ukazati, da ljubi. Med ugotavljanjem, kaj je tisto, na kar človek ne more vplivati, sem se spomnil fiktivnega ukaza Miss Havisham Pipu, naj *igra!* (in se zaljubi v Estello) v *Velikem pričakovanju* Charlesa Dickensa. Pip se je z Estello znašel v precej omejenem okolju. Na koncu se je zaročil med igranjem kartaške igre *naredi od sosedu berača* (Pip je bil iz delavskega razreda).

Zagotovo obstajajo različne vrste ljubezni. Nekateri vidiki različnih pomenov ljubezni bi lahko bili bolj ali manj v naši moči. Če je prijaznost in pristrčnost vrsta ljubezni, potem je vzpostavitev takšne navade v grobem zagotovo odvisna od nas. Po drugi strani ima spolna privlačnost (včasih mišljena kot ljubezen) biološko podlago. Ne moremo se prisiliti, da nas spolno privlači oseba, ki se nam biološko gabi.

Vrsta ljubezni, o kateri *a propos* govorimo tukaj, je povezana z moralnostjo, na katero *lahko* vplivamo. Ta proces se začneja z *nagnjenjem* do čustvenega povezovanja z drugimi – s simpatijo.¹⁰ Človek lahko ustvari navade tako, da v ravnanju z drugimi (večinoma) obravnava vse ljudi, s katerimi vzpostavlja stik, kot posameznike z lastnimi zgodbami, ki temeljijo na človekovem dostojanstvu. Zaradi tega nagnjenja obravnavanja drugih ljudi v kontekstu dostojanstva, prihaja do *odkritosti* v čustveni povezavi. Ta odprtost ima za posledico nepristranskost. Vse strani so enakovredne. Avtor tega članka domnevam, da bo odprta simpatija pripeljala do *skrbnega* odziva. (Tong, 163–199, prim. Noddings) Skrb je odziv, usmerjan z dejavnostjo. Ko je sočlovek v stiski

(v odnosu, do katerega obstaja odprta simpatija), potem bo skrb terjala odziv delovanja v njenem/njegovem najboljšem interesu. Na ta način se rešuje problem moralne motivacije. Skrb je zagotovilo, da bodo tisti, do katerih čutimo odprto simpatijo, prejeli odziv delovanja, v katerem skrbnik skozi simpatetičen, odprt odnos razume, kaj je v sočlovekovem najboljšem interesu (kar pomeni, da razume, kaj bi sočlovek v stiski želel, če bi upošteval tisto, kar je zanj/zanjo v najboljšem interesu).¹¹ Moje mnenje je, da trojica simpatije, odprtosti in skrbi predstavlja filozofske ljubezen (Boylan 2004, 34-43). Ker ima opredelitev filozofske ljubezni izhodišče v zavestnem in prostovoljnem nagnjenju, od posameznika zahteva, da se vključi v proces (saj se karkoli, kar je pod neposrednim vplivom posameznika, lahko kontrolira).

Tako je filozofska ljubezen ljudi, s katerimi neposredno (prek imperativa svetovnega nazora ožje skupnosti) ali posredno (prek imperativa svetovnega nazora širše skupnosti) vzpostavljamo stik, lahko vsiljena, brez da bi se soočali s pravkar omenjenimi težavami.

Vse osebe na svetu morajo z ljubeznijo upoštevati vse druge ljudi na svetu. Vendar je, ko gre za otroke, zadeva nekoliko drugačna. *Otroci* (odvisno od tega, kje se nahajajo na kontinuumu namenskega delovanja) niso povsem dejavne osebe. Do njih pogosto izražamo *neenako* simpatijo, ko se z njimi soočamo neposredno ali v širšem smislu. To je ponavadi narobe (Benporath, Ariès). Predvsem zato, ker imajo otroci (v bistvu) veliko značilnosti, zaradi katerih si zaslužijo spoštovanje (kljub njihovemu statusu zaščitenih posameznikov). Otroci tako lahko dvojno uveljavljajo pravice: (a) na podlagi statusa zaščitenih potencialno delujočih oseb in (b) na podlagi stvarnega osebnega dostojanstva, ki izhaja iz njihovih posameznih zgodb (samostojnost). Samo otroci lahko na ta način dvojno upravičujejo pravice,¹² zatorej to upravičevanje terja več in ne *manj* moralnega upoštevanja, ko se jim zagotavljajo vsaj osnovne dobrine za človekovo delovanje, kar pa sloni na ljubezni in teži k najboljšemu omogočanju čim številnejših možnih prihodnosti (odprte prihodnosti), ki jim jih družba in zgodovina lahko zagotovita.

Na samem zaključku tega poglavja je treba pripomniti, da sem se izogibal umeščanju ljubezni v tradicionalni starševski okvir, ki ima podlago v biološkem determinizmu. Razlog je v tem, da je ta vrsta ljubezni muhasta, saj je njeno biološko poreklo izven vpliva posameznika in jo zato starši pogosto zanemarijo zaradi drugih sebičnih skrbi (na eni strani zaradi lastnih zadovoljstev, na drugi pa zaradi njihove jeze, ki se pogosto izraža kot družinsko nasilje, kateremu se izpostavlja njen najšibkejši član – otrok). Da bi to presegel, se sklicujem na ukaz filozofske ljubezni, ki jo vsi udeleženci, starši, družba in svet, dolgujejo vsem otrokom sveta.

Mednarodni kontekst

Upravičevanje pravic, enostranske pogodbe, filozofska ljubezen in imperativ svetovnega nazora širše skupnosti predstavljajo podlago za močno zavezanost otrokovim pravicam, ki jih ožje skupnosti lahko sprejmejo ali ne. Ker zgoraj omenjeni razlogi trdno utemeljujejo priznavanje pravice do osnovnih dobrin človekovega delovanja vsem otrokom, se zdi smotrno sestaviti spisek najnujnejših ukrepov, s katerimi se mora soočiti človeštvo:

¹¹ Tole lahko rahlo spominja na paternalizem/maternalizem, ni pa nujno da je eno ali drugo. Tovrstni paternalizem/maternalizem izhaja iz osebnega svetovnega nazora oskrbovalca, ne pa iz prejemnika oskrbe. Ko gre za tovrstno skrb, predhodni odnos odprte simpatije postavlja vse na isto raven.

¹² Prav tako osebe z zmanjšano mobilnostjo dvojno uveljavljajo pravice, čeprav je v tem primeru utemeljitev nekoliko drugačna. Na določen način otroci z zmanjšano mobilnostjo pravice uveljavljajo trojno, a je obravnavanje tega primera izven dosega pričujočega prispevka.

- Zagotoviti vsem otrokom sveta osnovne dobrine za delovanje prve ravni (s posebnim poudarkom na navedene v nadaljevanju)
  - Zagotoviti vsem otrokom najmanj 500 kalorij na dan (daleč najmanjša meja za preživetje), s pričakovanim ciljem 1000 kalorij na dan (daleč najmanjše število kalorij, s katerim se prepreči podhranjenost, upočasnitev rasti in hiranje – prva raven osnovnih dobrin)
  - Čista voda in zdravo okolje (prva raven osnovnih dobrin)
  - Izobraževanje družin glede prehrabnih potreb mlajših otrok, vključno z neprecenljivostjo dojenja in pomena vključevanja ustreznih dodatnih živil v prehrano v primerni življenjski dobi (prva raven osnovnih dobrin)
  - Zagotoviti cepljenje proti vsem običajnim otroškim boleznim in jih na ta način obvarovati pred njimi, ter jim prav tako zagotoviti pitno vodo ter zdravo okolje (prva raven osnovnih dobrin)
- Zaščititi vse otroke sveta pred tem, da se rodijo s HIV/AIDS-om skozi javne zdravstvene ukrepe, kot sta porazdelitev prezervativov in zdravljenje mater, ki so HIV pozitivne, tako da ne prenašajo bolezni na otroke (prva raven osnovnih dobrin)
  - Brezplačne mreže za zaščito od malarije za vse družine (prva raven osnovnih dobrin)
- Raziskave v smeri medicinskih cepiv proti malariji in HIV/AIDS (poleg drugih različnih bolezni, ki se prenašajo z vodo)
  - Usmerjanje posebne pozornosti na prehrabne potrebe deklet in žensk, saj kronično podhranjene ženske pogosteje rojevajo dojenčke z nezadostno telesno maso, pri čemer se začaran krog podhranjenosti nadaljuje (prva raven osnovnih dobrin)
- Odstranjevanje vkopanih min iz vojnih območij (prva raven osnovnih dobrin)
- Zagotavljanje varnih zavetij za družine v področjih, prizadetih z vojno (prva raven osnovnih dobrin)
- Onemogočanje prodaje otrok kot sužnjev za namene spolnega zlorabljanja (prva raven osnovnih dobrin)
- Zagotoviti vsem otrokom sveta osnovne dobrine druge ravni (s posebnim poudarkom na navedene v nadaljevanju)
  - Ukrepanje za večjo prisotnost otrok pri pouku v osnovnih in srednjih šolah, tako učencev kot učenek (druga raven osnovnih dobrin)
  - Izvrševanje zakonov, ki urejajo delo otrok (druga raven osnovnih dobrin)
  - Vzpostavitev splošnih javnih politik, ki bi priznale dostojanstvo otrok in z zakonom zaščitile njihove interese na naslednje načine: (na primer) z otrokom prijaznimi gradnjami novih stavb, z delovno zakonodajo, usklajeno s starševskimi obveznostmi vzdrževanja družine (politika otroškega varstva ter starševskega dopusta), s finančno podporo revnim otrokom (druga raven osnovnih dobrin), s ciljnim programi za otroke s posebnimi potrebami et. al.

Gre za zelo omejen spisek. Seveda *morata* biti tudi druga raven osnovnih dobrin in prva raven sekundarnih dobrin zagotovljena vsem (Boylan 2004, prim. 7). A če si prizadevamo za ambiciozne, točno določene cilje, katerih uresničevanje si lahko realistično zastavimo v kratkem časovnem okvirju, so zgoraj našteje točke zahteven, a dosegljiv cilj.

Zaključek

Pričujoči prispevek obravnava prizadevanje za priznanje otrokovih pravic ter posledičnih dolžnosti vseh nas do vseh otrok sveta. Le-to se ne omejuje na nacionalna ozemlja, ker argumenti, ki slo-

nijo na uveljavljanju pravic, enostranskih pogodbah, filozofski ljubezni in imperativu svetovnega nazora širše skupnosti potrjujejo močno zavezanost otrokovim pravicam, vsaj kar zadeva prvo raven osnovnih pravic (skladno z razpredelnico so-odnosnosti). Dolžni smo delovati prek štirih kanalov mednarodnega delovanja: (a) vladno delovanje, (b) delovanje Združenih narodov, (c) delovanje nevladnih organizacij in (d) predano delovanje posameznikov. Čas za ukrepanje je zdaj. Pohitimo, preden bo prepozno.

Literatura

- ARIÈS, P. (1962): *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. New York, Knopf.
- ARISTOTLE. (1985): *Nicomachean Ethics*. Indianapolis, Hackett.
- BARTUNEK, J. M. (2005): *Church Ethics and its Organizational Context: Learning from the Sex Abuse Scandal in the Catholic Church (Boston College Church in the 21st Century Series)*. Lanham, Oxford, Rowman and Littlefield.
- BENPORATH, S. R. (2003): Autonomy and Vulnerability: On Just Relations between Adults and Children *Journal of Philosophy of Education* 37(1): 127–145.
- BEYLEVELD, D. (1991): *The Dialectical Necessity of Morality*. Chicago, University of Chicago Press.
- BOYLAN, M. (2004): *A Just Society*. Lanham, Oxford, Rowman and Littlefield.
- BOYLAN, M. (2011): *Morality and Global Justice*. Boulder, Co., Westview.
- BRECHER, R. (2008): *Torture and the Ticking Time Bomb*. Oxford, Blackwell.
- CASENOTES. (2007): *Casenote Legal Briefs Contracts: Keyed to Knapp, Crystal, and Prince*. New York, Aspen Publishers.
- CHILD FUND. Dostopno prek: www.childfund.org (1. december 2009).
- CHURCHILL, R. P. (2006): *Human Rights and Global Diversity*. Upper Saddle River, NJ, Prentice Hall.
- DELOACHE, J. IN GOTTLIEB, A. (2000): *A World of Babies: Imagined Childcare Guides for Seven Societies*. Cambridge, Cambridge University Press.
- DICKENS, C. (1998): *Great Expectations*. London, Oxford University Press.
- FEINBERG, J. (1992): The Child's Right to an Open Future. V *Freedom and Fulfillment. Philosophical Essays*, ur. Joel Feinberg, 76–97. NJ, Princeton University Press.
- GEWIRTH, A. (1978): *Reason and Morality*. Chicago, University of Chicago Press.
- GIROUX, H. (1999): Public Intellectuals and the Challenge of Children's Culture: Youth and the Politics of Innocence. *Review of Education/ Pedagogy/ Cultural Studies* 21(3): 193–225.
- GRIFFIN, J. (2008): *On Human Rights*. Oxford, Oxford University Press.
- HENLEY, K. (1979): The Authority to Educate. V *Having Children: Philosophical and Legal Reflections on Parenthood*, ur. Onora O'Neill in William Rudick, 254–264. New York, Oxford University press.
- KANT, I. (1964): *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. New York, Harper and Row.
- LIAO, S. M. (2006a): The Right of Children to be Loved. *The Journal of Political Philosophy* 14(4): 420–440.
- LIAO, S. M. (2006b): The Idea of a Duty to Love. *The Journal of Value Inquiry* 40: 1–22.
- MALVERN, S. (2000): The Ends of Innocence: Modern Art and Modern Children. *Art History* 23(4): 627–632.
- MANN, J. (1996): Health and Human Rights. *British Medical Journal* 312: 924–925.
- MANN, J. (1997): Medicine and Public Health: Ethics and Human Rights. *Hastings Center Report* 27(3): 6–13.
- MAYER, J. (2009): *The Dark Side: The Inside Story of How the War on Terror Turned into a War on American Ideals*. New York, Anchor.

- NODDINGS, N. (1984): *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley, University of California Press.
- POGGE, T. W. (2008): *World Poverty and Human Rights*. Oxford, Polity Press.
- PRUSAK, B. (2008): Not Good Enough Parenting: What's Wrong with the Child's Right to an Open Future. *Social Theory and Practice* 34(2): 271–291.
- RAWLS, J. (1971): *A Theory of Justice*. Cambridge, Harvard University Press.
- RAWLS, J. (1999): *The Law of Peoples*. Cambridge, Harvard University Press.
- RAZ, J. (1986): *The Morality of Freedom*. Oxford, The Clarendon Press.
- RAZ, J. (1994): *Ethics in the Public Domain: Essays in the Morality of Law and Politics*. Oxford, Oxford University Press.
- ROBINSON, B. G. (2008): *Confronting Power and Sex in the Catholic Church*. Collegeville, Liturgical Press.
- SCANLON, T. M. (1998): *What We Owe Each Other*. Cambridge, Harvard University Press.
- SEN, A. (2000): *Development as Freedom*. New York, Anchor.
- SHAFER, D. R in KIPP, K. (2009): *Developmental Psychology: Childhood and Adolescence*. Belmont, Wadsworth.
- SHUE, H. (1996): *Basic Rights*. NJ, Princeton University Press.
- SINGER, B. (1993): *Operative Rights*. Albany, SUNY Press.
- SPENCE, E. (2006): *Ethics Within Reason*. Lanham, Oxford, Lexington Press.
- TONG, R. (2009): *Feminist Thought*. Boulder, Westview.
- WEISBERG, J. (2009): *All the President's Accomplices: How the Country Acquiesced to Bush's Torture Policy*. Dostopno prek: www.slate.com (1. november 2009).
- YOO, J. (2003): *Memorandum for William J. Haynes II, General Counsel of the Department of Defense: re: Military Interrogation of Alien Unlawful Combatants Held outside the United States*. Washington, U.S. Department of Justice, Office of the Deputy Assistant Attorney General.